

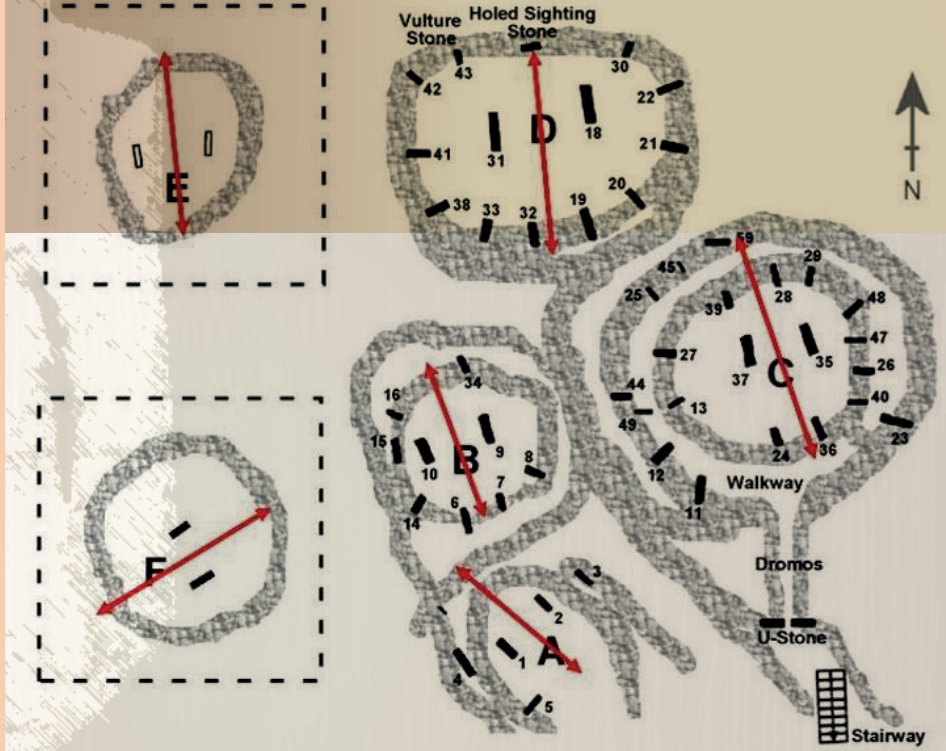
GÖBEKLİTEPE

Ayhan ÇAKMUR

*Sanat Tarihçisi
Profesyonel Turist rehberi
Galatasaray Lisesi,
İstanbul Üniversitesi Arkeoloji
ve Sanat Tarihi lisans eğitimi.
Almanya Dil Kursu ve 1
yıllık Sanat Tarihi Eğitimi.
Turizm Bakanlığı 35 yıllık
profesyonel turist rehberliği
kokartı (Fransızca ve Almanca
dillerinden, TADLEM Turizm
Acentası sahibi*

ayhan@tadlem.com

A lman arkeolog Klaus Schmidt 1995 yılında günümüz Şanlıurfa şehir merkezine 14 km uzaklıktaki yapay bir tepeyi tespit ederek ilk kazı çalışmalarını başlattığı höyüğün insanlık tarihi açısından bu denli önemli olacağını asla tahmin etmemişti.

İlk buluntuların yaşlarını belirlemek için yapılan karbon 14 testleri MÖ 9600 yılını saptamıştı. Bu kabaca günümüzden 12 bin yıl öncesini gösteriyordu.

Adına sonradan Göbeklitepe denilen bu höyük yeryüzünde bilinen en eski insan yapımı yerleşimlerden Jericho (Eriha – Ürdün) ve Çatalhöyük (Türkiye) buluntularından bile en az 1500-2000 yıl daha eski bir tarihi gösteriyordu.

Göbeklitepe Neolitik diye adlandırdığımız dönemi 2000 yıl kadar geri çekmişti.

Klaus Schmidt, İstanbul ve Chicago üniversitelerinden ortak bir ekibin burayı ziyaret edip 1,44 hektarlık bir bölgede yer alan çeşitli küçük tepeler tespit ettiğini biliyordu. Keşif ekibi ayrıca Göbeklitepe’de, üzerinde yontma kabartmaların olduğu, kireçtaşından kesilip yontulmuş plakaların bulunduğunu da belirtmişti. Ancak o zamanın şartlarında bu bölgenin önemi tam kavranamamış ve kapsamlı bir çalışma yapılması için gerekli motivasyon oluşmamıştır.

Göbeklitepe’yi kazdıkça karşımıza daire biçiminde yapılar çıktı. Schmidt bu daire planlı yapıları A,B,C,D halkaları olarak adlandırdı. Daha sonra E ve F daireleri keşfedildi.

Bu dairelerde T biçimindeki 10-12 dikilitaş yuvarlak planda dizilmiş, araları ise taş duvarlarla örülmüştür. Yapının merkezinde daha yüksek boyda olan iki dikilitaş, karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Yapı bu şekliyle eğer benzetilmek istense ilk olarak akla İngiltere'deki Stonehenge'de gördüğümüz mimari yapıyı andırıyordu.

Halkaların arasında yaklaşık 500 yıllık yaş farkları tespit edildi. Bu daireler dönemin insanlarınca yapılmış ve sonra bugün hâlâ anlamını bilemediğimiz nedenle zamanının insanına atfetmekte zorlandığımız yüksek bir mimari bilgiyle özenle (sağlamlaştırıcı taşlar kullanılarak) örtülmüştü. Bu konu hakkında Ortodoks akademisyenler örtünmenin doğal nedenlerle olduğu görüşünü savunmaktadır. Konu hakkında amatör araştırmacı yazarlar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşler arasında Andrew Collins ve Adrian Gilbert'inkiler ilgi uyandırmaktadırlar. Onlara göre halkalar yapıldıkları tarih ile orantısal olarak gökyüzündeki Orion Takım Yıldızının her 480 yıllık bir (1) derece sapmasına istinaden işlevselliklerini yitirmeleri ile kapatılıp yeni halkanın açılması yönündedir. Daha sonra bu tezi araştırmacı Graham Hancock da savunmuştur.

Göbeklitepe'nin üç ayrı katmandan oluştuğu bilinmektedir. Birinci katman, taş ve doldurma topraktan, ikinci ve üçüncü katman ise "T" şeklinde dikmelerin üzerinde insan ve hayvan figürlerinden inşa edilmiştir.

Denizden 780 mt. yükseklikte yer alan bu höyüğe eğimli bir araziden ağırlıkları 40 ile 60 ton arasındaki T şeklindeki sütunların nasıl taşındığı sorusu bir yana neden taşındıkları hâlâ en büyük bilinmezler arasındadır.

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a ait olduğu düşünülen yapının o dönemlerdeki insanların 40-50 kişilik topluluklar hâlinde yaşayan avcı göçebe gruplar olarak adlandırıyoruz. Ancak 30 yıllık kazıların sonucunda yapının tek bir höyük olmadığı ve 20 futbol sahası alanı kaplayan birkaç höyükten meydana gelmiş şimdilik bilinen en eski insan yerleşkesi olduğu tespit edilmiştir. Yani Göbeklitepe ezberleri bozmuştur. Tahminen 2000 yıllık bir zaman diliminde bu Anıtsal alan ve çevresinde yine 2 bin veya daha çok insan bir arada yaşamıştır.

Bu saptamayla, yapıların inşa edilmesi için ileri bir sosyal yapıya, motivasyona ve iş gücüne ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı gideren insan topluluklarının beslenme ihtiyacını ne ile karşıladıkları

ise arkeolojik kazılarda elde edilen buluntular sayesinde kısmen açığa çıkarılmıştır. Halkalarda bulunan çok fazla hayvan kemikleri, yiyecek kalıntıları, bu yapılarda ayinler sırasında yemek yendiğini, şölenler düzenlendiğini ve bu sosyal etkinliklerin tarım ve hayvancılıkta itici güç olduğu görüşü hâkimdir.

Ayrıca 240 litreye kadar sıvı koyulabilen kireç taşından yapılmış tekne şeklinde büyük kaplar bulunmuştur. Bu kapların tahılların suda bekletilmesi, ezilmesi ve mayalanması sonucu elde edilen bira için kullanıldığı yapılan kimyasal araştırmalar neticesinde görülmektedir.

Göbeklitepe'de bulunan bu kaplarda yaban eşeği kürek kemiğinin, malzemeleri karıştırmak için kullanılmış olabileceği de varsayımlar arasındadır. Bulunan bu tekne ve kapların dibinde koyu gri tortuların bulunması tahılları mayalandırarak bir içecek üretildiği çıkarımı ise yukarıda verilen bilgileri destekleyecek niteliktedir.

Göbeklitepe yapısının taban kısmında kullanılan terrazzo (su geçirmeyen) yapının olması burada toplanan insanların bu alanda sıvı kullanılarak ayinler düzenlediğini düşündürmektedir.

Fakat Göbeklitepe'yi kazdıkça buluntular bize daha çok bilinmezi ve soruyu da beraberinde

getirmektedir. Şimdilik bazılarını bilimsel yanıtlar verebilsek de çoğu hâlâ büyük gizemdir.

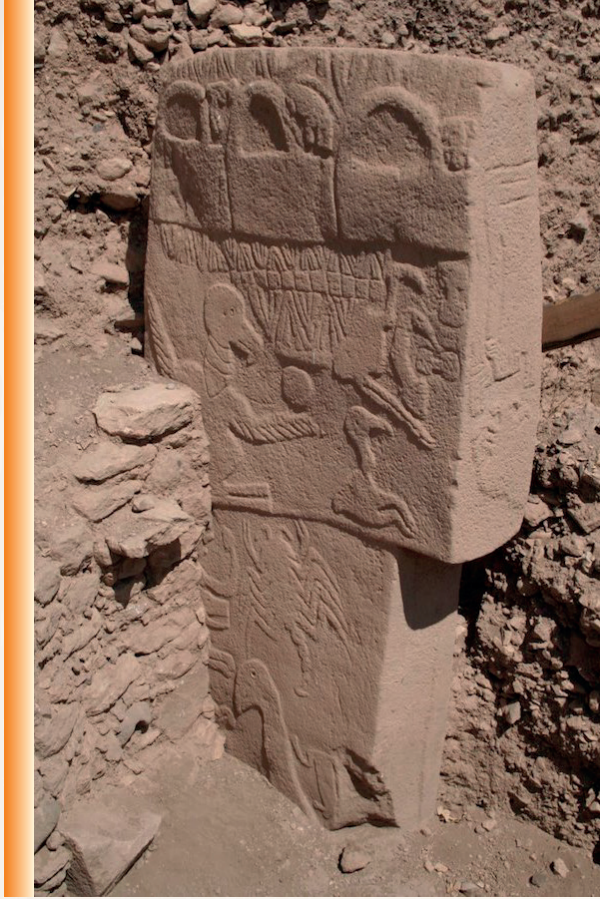
Öncelikle, taşı taş ile yontarak kap kacağı yapabilmemiş olan bu topluluklar nasıl bir motivasyonla 40-50 kişilik gruplardan çok daha büyüklerini belli bir amaç uğruna oluşturmuştur? Elbette daha önemlisi bu amaç ya da hedef ne idi?

Kendi habitatını yapmaktan aciz olan bu topluluklar diğer taraftan belli bir mühendislik bilgisi dahilinde oldukça ağır olan bu taşları ki bunlara megalit diyebiliriz, nasıl bir işbirliği ile taşımışlardır?

Bu tip yanıtsız sorular amatör araştırmacı ve komplocu diyebileceğimiz teorisyenleri harekete geçirmiştir. Bunlar arasında başta burayı dünya dışı varlıklar inşa ettirdiden tutun, zaman yolcusu tabir edilen kişilerin bu neolitik insanlarına inanç kavramını öğreterek belki de ses veya frekans yöntemleriyle bu halka biçimindeki yerleri inşa ettirdiklerine kadar uzanan geniş bir yelpazededir.

Jeofizik araştırmaları, bugüne kadar gün yüzüne çıkarılanlar da dahil olmak üzere Göbeklitepe'deki yapılarda toplam 300'e yakın dikilitaş kullanılmış olduğunu göstermektedir. Yüzeydeki dikilitaşların 74 adet olduğunu biliyoruz. Bu bağlamda halkaların altında hatırı sayılır

miktarda sütunun olması manidardır. Sütunların üzerindeki kabartmalar incelendiğinde çalışmaların neden son yıllarda daha alt tabakalardakileri gün yüzüne çıkarmaya yönelik olmadığı bazı çevrelerce sorgulanmaktadır. Zira yer üstündeki sütunların bazıları bize değerli ip uçları sunmaktadır.

Sıklıkla dikilitaşların gövde kısmının ön yüzünde iki bant hâlinde uzanan kabartmalar ve uzun bir giysiyi andıran kabartmalar görülmektedir. Bu kabartmaların özel bir giysiyi temsil ettiği ve ritüellerin önemli bir unsuru olduğu, belirli kişiler tarafından giyildiği düşünülmekte.

Fakat bu görüşe şahsen katılmamaktayım zira elimizde Şanlıurfa merkezinde inşaat hafriyat çalışmaları sırasında çıkarılmış bir heykel bulunmaktadır. Urfa Adamı denen bu eşsiz heykel Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu heykelin yaşı Göbeklitepe sütunlarıyla aynıdır. Bu durum bize madem bu kadar net insan kafası yapabiliyorlar halkaların ortasındaki iki büyük karşılıklı heykellerin neden kafasını yapmamışlar diye sordurmaktadır. O

halde o heykellerin insanı tasvir ettiklerinden emin olamayız.

En çok görülen motifler yabani hayvan motifleridir. Motiflerde kullanılan yabani hayvanlar çok geniş bir çeşitlilik göstermekte ve dönemin, bölgenin faunasıyla örtüşmektedir. Kedigiller, boğa, yaban domuzu, tilki, turna, ördek, akbaba, sırtlan, ceylan, yabani eşek, yılan, örümcek ve akrep bunlardan bazılarıdır. İlginç bir saptama da heykellerde betimlenen vahşi hayvanlar erekte haldedir. Bu bize büyük ihtimalle hayvanların av esnasındaki hallerini betimlemek istedikleri yönündedir.

Ayrıca tüm sütunlar arasında özellikle ünlene 43 numaralı sütundan bahsetmeliyiz. Zira bazı araştırmacılar tarafından bu sütunun üzerindeki kabartmaların bizlere yıldızlar ve konumları vasıtasıyla 12 bin yıl önce yaşanmış olduğu varsayılan büyük bir felaketin anlatımı olduğu söylenmektedir.

Bu yazımızda sadece Göbeklitepe'den bahsedebildik ancak Şanlıurfa'da toplam 12 höyük bulunmuş ve hepsinde kazılar devam etmektedir. Bu yapılar kompleksine bakanlıkça "Taş Tepe" ismi verilmiştir.

